

KABDEBÓ LÓRÁNT

## A mai ember tragédiája

Hogyan „mondható” egy „mondhatatlan” regény?

Boldog – boldogtalansága ellenére. Léte a „torz” és „ideális” szembesülésének oximoronja: az ellentétek összekapcsolásával az egymást kizáró, egymásnak ellentmondó jelenetek szoros egységbe foglalása. Kísérlet a teremtett világ áttekintésére – egy ember megszólaltatásával. Akinek „elhelyeztettségére” rátekint költője, és ironikusan rákérdez: „Ki beszél?”.

Ki ez az ember? Miként Madách valaha kiszervezte emberét a bibliai Teremtésből, és Ádám történeti megjelenéseinek tragikus és fénylő gyönyörét próbálta sorra venni, Tóth László egy mindennapi ember, akárha „emberke” életrajzát végigszemlélve vizsgálja meg a létezésben elhelyezkedését. Ez az ember megjelenik a versekben mint gondolkodó, csodálkozó, ifjú, szerelmes, boldog, elhidegült kedves, kétségbeesett, munkálkodó, majd a fogát vesztesen, vizelési nehézségekkel küszködő pusztulásra érett. Miként Madách a nagy drámai tragikus pillanatokot fényezi, akként Tóth László szövegeiben ennek a mindennapi embernek a naponta változó létállapotait jeleníti meg. Panaszolkodik általa, és egyben örül létezésének. Arra figyel, hogyan tud élni a Földön egy ember, aki az ittlét tragikus pillanatait megúsza ugyan, de létezése minden pillanatában átéli mulandóságát, amelyben ugyanakkor élvezettel és egyben játékos iróniával érzi felragyogni a kimondhatatlan gyönyört.

Hogyan születik meg ez a „mai ember”, miként veszi magára a mindennapok tragédiáját? Helyezkedés a teremtésben? Költészet, amely egyben *Versen túli* szöveg. Íme a nyitány ehhez a „verses regényhez”:

Akkor hát kezdem. Kezdem,  
újra kezdem. Ezek már a versen  
túli verseim itt. Amikor az ember,  
mert torkára csavarodik minden  
papírra írt sor,  
csak tekintetével, s az ég kékjére ír.  
A semmibe. A semmivel.

A semmit.

S egyszer csak visszanéznék rá  
a láthatatlan betűk,  
és látják,  
hogyan csak ül. És nézi,  
amint az ég odafentről  
lassan olvasni kezdi őt.

Milyen érdekes! Akik túléltek az utóbbi évszázadok mártíriumait, és csak az emberi sors tragic joy keretei határozzák meg létezésük elhelyezkedését ebben a világban, mind találnak olyan „történeteket”, amelyekben a létezésnek ezeket az ellentéteit érzékelni képesek. Tóth László legjobb verseit olvasva

nem is tudom, ő maga van-e bennük, sajátos esetiségeivel, avagy zseniálisan rátalál olyan életmózzanatokra, amelyekben az emberi elhelyezkedés legváltozatosabb jeleneit meg tudja jeleníteni. Mikor él, mikor játszik, mikor gyönyörködik, mikor szenved? Fogadjuk el, ebben a kötetben: ő a költő. Aki a kimondhatatlant ki tudja mondani.

Szemlézzük darabonként! A regény egyik legdrámaibb részlete: 18 versben egy koraszülött gyermeket megdöbbentő erővel sirat el, ugyanakkor ezáltal a létezés értékének és az emberi generációk összetartozásának, folyamatosságának átélését jeleníti meg. A gyász az élet csodálatos voltának tudatosításává magasztosul. De ez még csak a költői hagyomány tovább szövése.

Van olyan ciklusa, amely a bibliai életmodellből kilengő „elhajlást” legalább olyan drámaian előadva vezeti fel, mint mondjuk Madách a maga Keplerét vagy Dantonját hőssé magasztalja emberileg megalázó helyzetekben. A legdöbbenetesebb ilyen ciklusa: a valaha volt szerelem mulandósága, az elhidegülés folyamata, létbe ágyazottsága. Menthetetlen tragikum, az élet rendjének kihagyása, kétségbeesett valóságkövetés, és mégis benne az istenjelenlét a maga megértő szeretetével, amely segít szereplőinek létezésüket hordozni. Az elhidegülés modern szörnyülsége: legmaibb csapdahelyzet. Tapasztalat vagy konfabuláció? Remekmű!

De nem bízom már magam olvasási képességében, unokám kollegiális művészi érzékét kontrollként kölcsönkértem nemegyszer. Most is figyelem, ahogy belekényszerül az olvasásba, majd beleéli magát. Lehetett hasonló emléke már? Elfogadja irodalomnak. És hogy valóban jól ítél, az öregedő test pusztulásának humorral teli fogadását nézem, amint olvassa: az urológiai vizsgálat elbeszélésekor mosolyra fakad, majd a fogait vesztő ember panaszát olyan együttérzéssel követi – ítéletét elfogadhatom. Örömmel olvassa a verseket, és átéli élethelyzetüket. Pedig még jóval harminc alatt kapja kézbe ezeket a jeleneteket.

Tóth László különös címet választ a mai ember tragédiájának végig gondolására. Egy, a monarchia világából kinyíló, a világ filozófiai központjában érvényre juttatott gondolati rendszert épít költészetének a létezést és a nem létezést szembesítő „sejts”-ének oximoronjába. Kötete címével *Wittgenstein szóvivőjének* nevezi magát, „a ki nem mondható pedig megmutatható” lesz szereinte is. A létezés érzékelése válik egy ember „regényévé”. Egyúttal sikeresen „a mai ember” regényévé.

Amint Wittgenstein gondolatvariációit és Madách ember-világ értelmezését összevonja „verses regényében” – egyben az egészet az Istennel lét misztériumává fogadja. Ez adja a „regény” líraiságát, varázsolja történeteibe a világban elhelyeztettség személyre osztódó örömeit.

Nem tudom, Tóth László ismeri-e Hubay Miklós rendezői ötletét, amellyel *Az ember tragédiája* oly sokféleképpen értelmezett utolsó sorát „az ember” mindenkori oximoronjává nyilvánítja: az élet-halál létperemén vívódó Ádámot a megjelenő Jézus öleli át a híres „sejttető” soral: „Mondottam, ember: Küzdj és bízza bízzál!”. Ha Tóth László nem is ismerné ezt a Hubay-ötletet, akkor is az ő „regényét” ez az oximoron emeli át, minden egyes versében „külön-külön”, önálló költeménnyé. Amelyek között bizony maradandó darabok, sőt ciklusok is szerepelnek ebben a megkomponált „verses regény” kötetben. Életet adva az egésznek, hitelesítve a legsikerültebb részlet-jeleneteket.

„Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell” – hát erről szólnak Tóth László versekbe zárt pillanatai és a „regényé” alakított jelenetek sorozata. Benne életre keltve a költő által is idézett utolsó sorait a halála előtt önmagát

figyelő filozófusnak: „Ha valaki azt hiszi, hogy néhány nappal ezelőtt Amerikából Angliába repült, akkor azt hiszem, ebben nem tud tévedni. Mint ahogyan abban sem, ha azt mondja, »most az asztalnál ül és ír«. De ha az ilyesfajta esetekben nem is tévedhetek – nem lehetséges az, hogy narkózisban vagyok? Ha elkábítottak, és most a narkózis megfoszt öntudatomtól, akkor most valójában nem beszélek és gondolkodom. Nem tételezhetem fel komolyan, hogy most álmodom. Aki álmában mondja, »Álmodom«, még ha közben hangosan beszél is, annak éppoly kevésbé van igaza, mintha álmában azt mondaná, »Esik«, mialatt tényleg esik az eső. Még akkor sincs igaza, ha álma valóban összefügg az eső neszével.” Ezt, „az eső neszét” sikerült megidézni a versben, egyszerre tudatosítva létét és végiggondolva létezése esélyét.

Tóth László Dunaszerdahelyen él. Pozsonyi és budapesti értelmiségi körökben szerepelve, a monarchia száműzöttjeként és világra tárt tájékozódójaként a világ létezésének csodájára kérdező ugrásra kész lendülettel. Miként valaha Madách, szinte mindenből kizárva, és mégis Arany János sugárzásában a világ-egészben tájékozódva. Wittgenstein és Hubay Miklós a világban létet értelmezni akaró kérdező szemével figyel, megmerülve a napi szenvedés kétségbeeséseiben és feltápáskodva a megoldottság reménykeltő lehetőségei között. A Monarchia romjain építi magának a Teremtés teljességének sejtelmeit. Az Édenben és az Édentől Keletre. Hittel keresőként.

Görföl Jen felvétele

